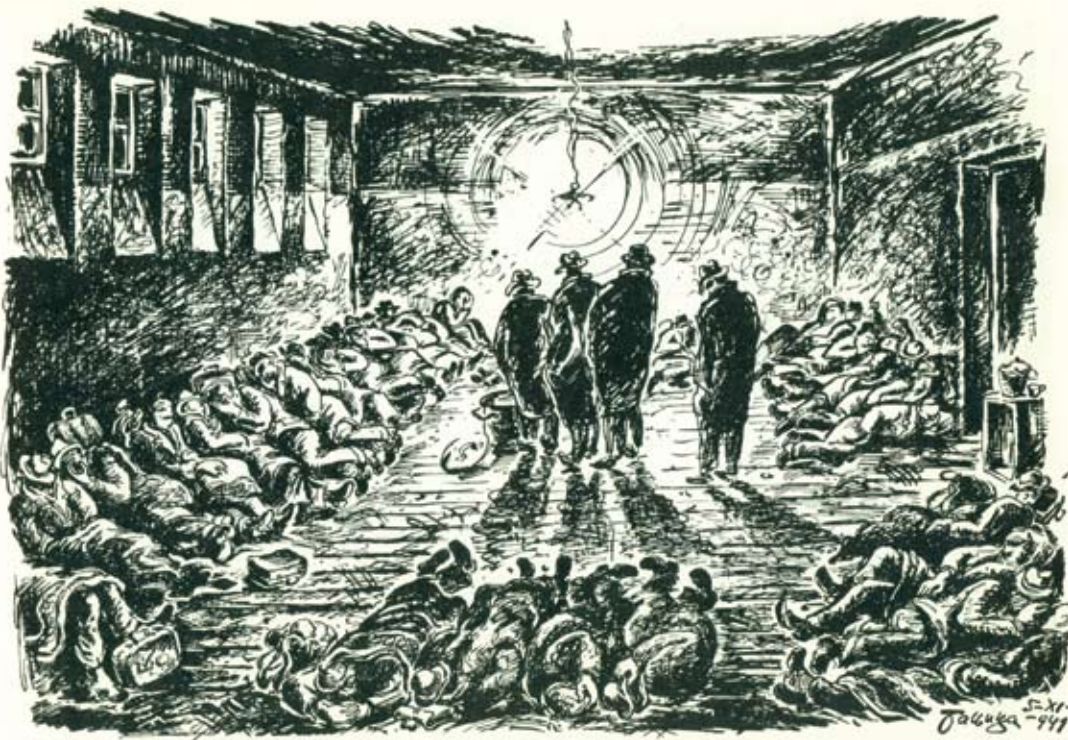

Бањички логор
The Banjica Concentration Camp

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

ТАОЦИ У ЛОГОРУ НА БАЊИЦИ. ПРВА НОЋ

OTAGES DANS LE CAMP DE BANJICA, PREMIERE NUIT

А.Дероко, Прва ноћ у логору, цртеж
A. Deroko, The first night in the camp, drawing

Музеј Бањичког логора, улазна партија
Banjica concentration camp museum, entrance section

Бањички логор, односно комплекс некадашњег концентрационог логора налази се у Вељка Лукића Курјака улици бр. 33, општина Вождовац.

Бањички логор је формиран у комплексу старе касарне 18. пешадијског пука и био је активан у времену од 9. јула 1941. до 3. октобра 1944. године.

Концентрациони логори служили су за изоловање, забрже и спорије уништавање стварних и потенцијалних политичких противника, као и појединих расних и националних скупина. Иако су идеолошки

мотиви били примарни, бесплатна радна снага заточеника имала је велики привредни значај. Логораши су коришћени за рад док су били за то способни, а чим би постали неспособни за рад, уништавани су, без обзира на узраст. Концентрациони логори оличавају терор дефинисан као „коришћење страха ради владања” и служили су како за терор уништавања (геноцидни терор) усмерен на потпуну ликвидацију других националних, верских и етничких група, тако и за терор као начин владања, усмерен против противника у сопственом народу. (1)

Тоалет
Toilet

Логори „Топовске шупе“ на Аутокоманди, „Сајмиште“ на левој обали ушћа Саве у Дунав, на Бањици касарна 18. пешадијског пука и „Милишића циглана“ на Звездари, обележили су на посебан начин судбину Београда. Била је то једина престоница у окупираној Европи на чијем су урбаном тлу формиран концентracиони логори.

Стрељање заточеника из логора и затвора у Београду одвијало се до краја 1943. године на предатном војном полигону у селу Јајинци. Поједине, веће или мање групе логораша вођене су на стрељање ван Београда. Појединачне егзекуције вршене су и у самим затворима и логорима, на грудобрану и вешалима. Јеврејске породице и појединци су убијани у специјалном возилу, покретној гасној комори. Тела жртава су транспортована до Јајинаца и тамо полагана у масовне гробнице. (2)

Поред побројаних функција концентрационих логора Бањички логор је имао још једну. Наиме, ни у једној поробљеној европској земљи није била прописана квота по којој се за једног погинулог немачког војника стреља сто људи као у Србији. „У том склопу Бањички логор је био једно од сабиралишта у коме су окупационе власти држале при руци таоце, којима су у свако доба могли да допуне сулуду квоту за стрељање – сто Срба за једног погинулог Немца, а педесет глава за једног рањеног немачког војника. То је била основна намера његових оснивача. А уз њу иду и оне остале: човека не треба само убити, већ га треба, у растојању од прозивке до прозивке, од смрти до смрти, до краја понизити, изнурити глађу и злостављањем, лишити свих оних знамења којима цивилизација штити човекову личност. Заточеницима који су преживели логорску голготу, остали су у

Логорска соба
Concentration camp room

дубоком сећању, поред претрпљених мука, подвизи људски достојни дивљења. Они се огледају у јуначком излажењу на стратиште, у другарском опхођењу, у настојањима да се упркос забранама и претњи смрћу организује политички и културни рад, чији је основни смисао био у томе да се безнаћу и безизлазности, у које је интернирце гурао окрутни непријатељ, супротставе моралне вредности другачијег света, заснованог на слободи, једнакости и људском достојанству.” (3)

Социјална структура заточених у логору била је хетерогена по социјалном саставу, политичким опредељењима и интелектуалном нивоу. Једни поред других тамновали су борци партизанских јединица и позадински политички радници, високи функционери Комунистичке партије Југославије и обични прилагачи, академици и неписмени сељаци ухваћени при обављању борбених задатака, али и у рацијама,

које су окупатори предузимали у разним крајевима Србије, непослушне четничке старешине и њихово силом мобилисано, углавном српско људство, али и припадници других југослооенских народа и народности, Јевреји и Роми са балканских простора, а у мањем или већем броју и држављани петнаестак европских земаља. (4)

Из Бањичког логора ликвидирано је око 4.200 заточеника, од тога већина Срба, 1.000 Јевреја и Рома. Стрељање је вршено систематски, у логору и у Јајинцима. Десеторо револуционара из Бањичког логора који су стрељани проглашено је народним херојима.

Скупштина града Београда је 1969. године поставила спомен-обележје испред зграде логора, рад вајара Николе Коље Милуновића. Том приликом је музеј града отворио Спомен собу у једном делу објекта бившег логора.

Улазна партија у Музеј
Entrance section to Museum

Према условима Завода, а по пројекту дипл. инж. арх. Слободана Николића 1982. године уређена је улазна партија објекта и унутрашњост Музеја Бањичког логора.

Сам приступни правац са улазном капијом замишљен је као део укупног меморијалног комплекса који својим архитектонско-просторним концептом асоцира и симболизује појам и хероикку Бањичког логора. У архитектонској обради овог просторног волумена коришћене су симболичне материјализације елемената логора, зид и гвоздене решетке.

У организацији меморијалног проспекта постоје издвојене функционалне целине: улазна капија са наглашеним зидним

платнима лево и десно, плато првих порука и мали просцениум сачињен од елемената просторног обликовања читавог меморијалног комплекса. (5)

Унутрашњост Музеја се састоји од просторије која је реконструисана према познатим елементима и сећањима преживелих са зидним површинама обрађеним према аутентичном стању. У другој просторији у хоризонталним и вертикалним витринама, као и на зидовима изложене су материјална заоставштина и макета логора.

Због многоструких вредности Бањички логор је утврђен за културно добро – споменик културе (Одлука о проглашењу, „Сл. лист града Београда“ бр. 23/84)

Напомене:

1. Види више: М. Кољанин, Немачки логор на београдском Сајмишту 1944 –1944, Београд, 1992.
 2. Види више: А. Фулгоси, Н. Жарковић, Н. Живковић, Б. Мишић, С. Неговановић, З. Туцић, А. Ристановић, Елаборат о местима страдања жртава фашистичког терора на подручју града Београда и предузети конзерваторско-рестаураторски радови на спомен обележјима, Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда
 3. С. Беговић: Логор Бањица 1941–1944, књ. 1, предговор П. Качавенда, стр.7, ИСИ, Београд, 1989.
 4. Исто, стр.8
 5. Види више: Музеј Бањичког логора, Главни пројекат архитектонско-ентеријерског уређења, одговорни пројектант, дипл. инж. арх С. Николић, Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда
- * Цртежи Александра Дерока из циклуса окупације и ослобођења Београда 1941 –1944, преузети су из ГГБ, књ.VI, стр. 505, 506, Београд, 1959.

Литература

1. В. Глигорић, Кућа смрти, Београд, 1945
2. Ј. Добрић, Живи љешеви у Кући смрти на Бањици, Београд 1945.
3. С. Беговић, Логор Бањица 1941–1944, књ.1, ИСИ, Београд, 1989.
4. В. Глигорић, Кућа смрти, Београд, 1945.
5. А. Фулгоси, Н. Жарковић, Н. Живковић, Б. Мишић, С. Неговановић, З. Туцић, А. Ристановић, Елаборат о местима страдања жртава фашистичког терора на подручју града Београда и предузети конзерваторско-рестаураторски радови на спомен-обележјима, Документација Завода за заштиту споменика културе града Београд

The Banjica Concentration Camp

33 Veljka Lukića Kurjaka Street

Cultural property

Соба са материјалном заоставштином логораша
Room with the camp's material legacy

The Banjica concentration camp, i.e. the complex of former concentration camp was established within the old military barracks complex of the 18th infantry regiment and it was active over the period from 9 July 1941 to 3 October 1944. The concentration camps served for isolation, for fast and slow destruction of the real and potential political opponents, as well as several racial and ethnic groups. Though the primary motives were ideological, the free labor provided by the detainees was also seen as a major economic importance. The camp prisoners were used for labor tasks while they were still able to work; as soon as they became incapable of

working, they would be executed, regardless of their age. The concentration camps embody the terror defined as “the rule by fear” and they served both for the destruction terror (genocide terror) focusing on entire liquidation of other national, religious or ethnic groups, as well as for the terror as a ruling manner, directed against the opponents within one’s own nation. (1)

The camps “Topovske šupe” in Autokomanda area, “Sajmište” on the left bank of Sava near its confluence with the Danube, the barracks of the 18th infantry regiment in Banjica and the “Milišića ciglana” in Zvezdara, left a specific imprint on the destiny of Belgrade. It was the only capital in the

Соба са материјалном заоставштином логораша
Room with the camp prisoners' material legacy

occupied Europe which had concentration camps within its urban area.

Up until late 1943, the shooting of prisoners from the camps and prisons in Belgrade was carried out in the pre-war military training ground in the village of Jajinci. Individual larger or smaller groups of prisoners would be taken to execution outside of Belgrade. Individual executions were also carried through within the prisons and camps, with prisoners being shot or hanged. Jewish families and individuals would be killed in a special vehicle, a mobile gas chamber. The victims' bodies were transported to Jajinci and laid in mass graves. (2)

Along with the indicated concentration camp functions, the Banjica concentration camp had another one. Namely, none of the occupied European countries had the quota imposed in Serbia, indicating that for each killed German soldier, one hundred people would be shot in return. "In

this context, the Banjica concentration camp was one of the concentration spots where the occupation authorities kept hostages at hand, serving to "fill in" the outrageous shooting quota – one hundred Serbs for one killed German, and fifty heads for a wounded German soldier. It was the main intention of its founders, accompanied with the other ones: that a man should not merely be killed but, from one muster to another, from one death to another, be humiliated up to all limits, exhausted by hunger and abuse, deprived of all the merits of civilization that commonly protect a man's personality. Along with the pains they suffered, the prisoners who survived the camp atrocities kept strong memories of heroic acts, causing awe and admiration. The prisoners would be fearless when stepping forward for execution, make friends with one another, tend to organize political and cultural work in spite of prohibitions under the threat of death,

Улазни ходник
Entrance hallway

with their main purpose to fight the hopelessness and despair imposed by the cruel enemy, by opposing them with moral values of a different world, based on freedom, equality and human dignity.” (3)

The social structure of camp inmates was heterogeneous by social ranks, political views and intellectual level. Side by side imprisoned, there were the soldiers from Partisan units and the undercover political workers, high officials of the Communist Party of Yugoslavia and the common activists, academics and illiterate peasants caught in performing the combat activities, but also in raids carried out by the occupiers in all parts of Serbia, the disobedient Chetnik officers and their people mobilized by force, mostly Serbian but also including other Yugoslav people and nations, the Jewish and Romani people living in the Balkans and, in smaller or larger numbers, citizens of fifteen other European countries. (4)

Around 4,200 prisoners from the Banjica concentration camp have been liquidated, mostly Serbs, 1,000 Jewish and Romani people. The shooting executions were carried out systematically, on the camp site and in Jajinci. Ten revolutionaries from the Banjica concentration camp who were executed were later on proclaimed as national heroes.

In 1969, Belgrade City Assembly set up a memorial monument in front of the concentration camp building, the work of a sculptor Nikola Kolja Milunović. On this occasion, the City Museum opened a Memorial room in one part of the former campground.

According to the conditions set by the Cultural heritage Institute of Belgrade, and by the project designed by architect Slobodan Nikolić, the entrance and interior of the Banjica concentration camp Museum were adapted in 1982.

The access direction with the entrance gate has been designed as part of the overall memorial complex, with its architectural and spatial concept symbolizing the notion and heroism of the Banjica concentration camp. The architectural design of this space included the symbolic materialization of the camp elements, using the walls and iron bars.

The memorial prospect is organized in several individual functional sections: the entrance gate with accentuated wall panels to the left and right sides, the plateau of initial messages and a small proscenium comprising the spatial elements of the entire memorial complex. (5)

The Museum's interior consists of a room reconstructed based on a combination of known elements and the survivors' memories, with wall surfaces being designed in line with the authentic state. The other room exhibits the material legacy and the campsite model layout, in horizontal and vertical glass cabinets and on its walls.

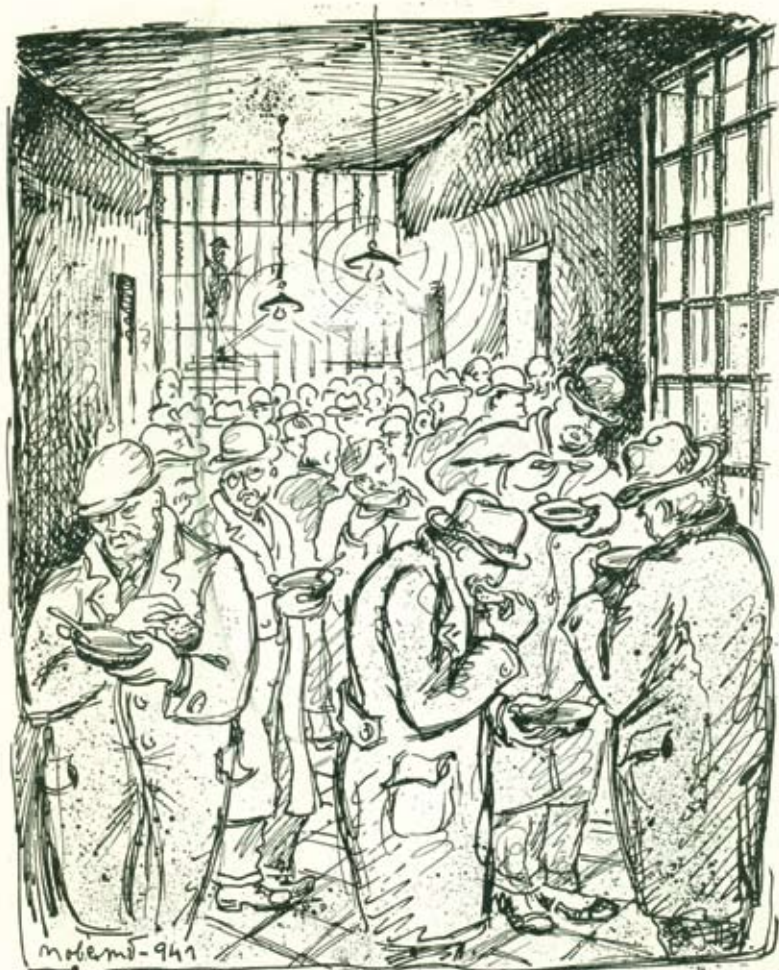
Due to its multiple values, the Banjica campsite has been proclaimed a cultural property – a cultural monument (Decision on declaration, "Official Gazette of the City of Belgrade" No. 23/84)

Notes:

1. See more: M. Koljanin, *Nemački logor na beogradskom Sajmištu 1944 –1944*, Beograd, 1992.
 2. See more: A. Fulgosi, N. Žarković, N. Živković, B. Mišić, S. Negovanović, Z. Tucić, A. Ristanović, *Elaborat o mestima stradanja žrtava fašističkog terora na području grada Beograda i preduzeti konzervatorsko-restauratorski radovi na spomen obeležjima*, Documents of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
 3. S. Begović: *Logor Banjica 1941–1944*, vol. 1, preface by P. Kačavenda, p.7, ISI, Beograd, 1989.
 4. *Ibid*, page 8
 5. See more: Muzej Banjičkog logora, Glavni projekat arhitektonsko-enterijerskog uređenja, odgovorni projektant, dipl. inž. arh S. Nikolić, Documents of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
- * Drawings by Aleksandar Deroko from the cycle *Okupacija i oslobođenje Beograda 1941-1944* taken from *Godišnjak grada Beograda*, VI, p. 505, 506, Beograd, 1959.

Literature:

1. V. Gligorić, *Kuća smrti*, Beograd, 1945
2. J. Dobrić, *Živi lješevi u Kući smrti na Banjici*, Beograd 1945.
3. S. Begović, *Logor Banjica 1941–1944*, Book 1, ISI, Beograd, 1989.
4. V. Gligorić, *Kuća smrti*, Beograd, 1945.
5. A. Fulgosi, N. Žarković, N. Živković, B. Mišić, S. Negovanović, Z. Tucić, A. Ristanović, *Elaborat o mestima stradanja žrtava fašističkog terora na području grada Beograda i preduzeti konzervatorsko-restauratorski radovi na spomen-obeležjima*, Documents of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

ТАОЦИ У ЛОГОРУ НА БАЊИЦИ 1941. ЧАНАК ПРАЗНЕ ЧОРБЕ И ПАРЧЕ ХЛЕБА НА ДАН
OTAGES DANS LE CAMP DE BANJICA EN 1941, GACHELLE DE SOUPE ET MORCEAU DE PAIN

А.Дероко, Ручак у логору, цртеж
A. Deroko, Lunch in the camp, drawing

Бањички логор

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда

За издавача: Оливера Вучковић, в.д. директора

Аутор: Нада Живковић

Лектура: Autocorrect, Радица Смиљковић

Превод: Autocorrect, Јована Ћирић

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Неговановић, фотодокументација ЗЗЗСКГБ

Тираж: 1000 примерака

Штампа: „Birograf comp“ d.o.o.

Београд, 2018.

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Издање је омогућило Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

Извор: локална база података COBISS.SR/NBS

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

343.819.5(497.11)(036)

ЖИВКОВИЋ, Нада, 1959-

Бањички логор = The Banjica Concentration Camp / [аутор Нада Живковић ; превод Јована Ћирић ; фотографија Снежана Неговановић] - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2018 (Београд : Birograf comp). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Податак о ауторки преузет из колофона. - Штампано двостручно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 6.

ISBN 978-86-89779-56-1

а) Бањички логор (концентрациони логор) - Београд - Водичи
COBISS.SR-ID 268471308

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

